

Lucia

Oprindeligt er luciatraditionen en god blanding af svenske og tyske juleskikke. Ifølge tysk skik var det en ung pige, en såkaldt Christkindlein, der kom med pakkerne. Hun gik rundt med børnenes gaver fra hus til hus. Hun havde hvidt tøj på og en lyskrans i håret. Svenskerne lod sig inspirere af Christkindleins påklædning. I løbet af 1800-tallet blandede svenskerne den tyske skik med deres egne lucia-traditioner, hvor man blandt andet fik natmad på årets længste nat. Hvert år den 13. december arrangerer svenskerne luciafester og luciaoptog med unge piger klædt i hvidt og med lyskrans i håret.

Skikken med luciaoptog kom ind i den danske jul under Anden Verdenskrig (1940-1945). Traditionen blev for alvor udbredt efter besættelsen, da det blev til at få lys igen.

Ifølge traditionen skal luciabruden være ung, høj og lyshåret. Hun skal være klædt helt i hvidt med et rødt bånd om livet. På hovedet bærer hun en luciakrone, der gerne er fremstillet af tyttebær-ris, hvori der er anbragt enten fem eller otte lys. På Nørregården i Tune erstattes de levende lys i luciakronen dog med kunstige lys. Så er der ikke noget, der kan gå galt.

Litteratur

Højrup, Ole: *Landbokvinden*, Nationalmuseet, 1966

Troels-Lund: *Dagligt liv i Norden i det 16. århundrede*, Bind VII, København, 1903

Piø, Jørn: *Bogen om julen*, Forlaget Sesam, 1990

Piø, Jørn: *Julen – før og nu*, Forlaget Sesam, 1999

Olsen, Claus Ib: *Glædelig jul – Samlerens store bog om julens traditioner, historier og fortællinger*, Samlerens forlag, 2003

www.historie-online.dk/special/jul

En af de tidligste gengivelser af et dansk juletræ med elektrisk lyskæde er fra 1910. Denne familie på Frederiksberg må være blandt de få, der havde en elektrisk lyskæde til deres juletræ. Billedet er fra ca. 1919. Elmuseet

Elektriske juletræslys

Det første danske, udendørs juletræ med elektrisk lys blev tændt på Københavns Rådhusplads i 1914. Omkring 1920 så man det første private udendørs juletræ med elektrisk lys. En svensker bosiddende nord for København havde sat et træ på altanen med gule og blå lys. På denne tid var elektricitet og elektriske pærer dyre, så det var få, der havde råd til denne juleudsmykning. Det var først i slutningen af 1950'erne, at elektriske lys kunne købes til en overkommelig pris.

Julens lys

Julen er en fest, der igennem årtusinder er blevet fejret på samme årstid – nemlig den mørkeste tid af året. I Norden har der altid været tradition for at feste midt om vinteren for at fejre, at det går mod lysere tider. Mange af juletraditionerne i dag handler netop om lys. Der bliver lavet kalenderlys, adventskrans og juledekorationer. Der sættes lys på juletræet og elektriske lyskæder i træerne i haven. Julen er en lysfest.

Det første juletræ

Det første juletræ i Danmark blev tændt for 200 år siden. Det var i 1808 på det sydsjællandske gods Holsteinborg. Mange har nok tænkt, at det var underligt at tage et grantræ ind i stuen og pynte det med levende lys og flitterstads. Traditionen stammede fra Tyskland og blev hurtigt populær.

Det var dog ikke alle, der havde råd til et juletræ. Så kunne man i stedet sætte en gren i en urtepotte og pynte den med et par lys. En frisk grønkålsplante kunne også pyntes og fungere som en slags juletræ.

Traditionen med jul og lys går dog meget længere tilbage end til det første juletræ. Faktisk fejrede de gam-

Viggo Johansens maleri *Glade Jul* fra 1891 viser juletræet, som det stod i familiens hjem. Olie på lærred, 127,2 x 158,5 cm. Den Hirschsprungske Samling

le nordboere julen som lysets fest, længe før kristendommen kom ind i billedet. De kaldte det jól.

Jól

Jól var en af årets tre store offerfester. Man ved ikke helt, hvad jól betyder. Måske betyder det "vending" eller "drejning". For de gamle nordboere hang julen nemlig sammen med årets cyklus og årets drejning. De fejrede, at lyset begyndte at vende tilbage, og at dagene begyndte at blive længere. Derfor festede nordboerne i flere dage midt om vinteren, hvor de drak mjød og ofrede til guderne.

Jesu fødselsdag

Omkring år 700-900 kom missionærer til Norden for at gøre de hedenske nordboere kristne. De kristne mente, at det var en god ide at beholde de traditionelle fester men samtidig få et kristent budskab ind i dem. Den nordiske julefest blev derfor "slået sammen med" Jesu fødselsdag. På den måde beholdt nordboere en fest på den tid af året, hvor de havde mest brug for det. Samtidig blev julen en fest for Jesu fødselsdag.

Juletylvten

Frem til slutningen af 1700-tallet var julens hellige dage de 12 dage fra den 25. december til 6. januar. Dagene blev kaldt for juletylvten. I de dage julen varede, sagde man, at solen for-

holdt sig i ro. Derfor måtte heller intet andet dreje rundt i de 12 hellige dage. Kvinderne måtte for eksempel ikke spinde på rokken, og mændene måtte ikke bore. Der blev også taget varsler for det kommende år. Varslerne handlede om, hvordan vejret og kornhøsten ville blive i det nye år, og om nogen ville dø i familien. Den 6. januar mente man, at solen atter begyndte at bevæge sig. Herved blev det nye år indviet. Julehvilen var omme, og nu kunne året med dets travle virksomhed begynde.

Officielt blev juletylvstens hellige dage afskaffet i 1770, da kongen mente, at det var bedre at bruge dagene på at arbejde.

Lysestøbning

Da der ikke måtte mangle lys i julen, var støbning af julelys en vigtig arbejdsopgave og forberedelse op til jul. Rundt omkring på landets gårde blev der støbt både almindelige julelys og et særligt helligtrekongerslys. Lysene blev støbt af tælle, som var fårefedt fra de slagtede får. Det var kvindernes arbejde at støbe lysene. Ofte stod en gammel kone på gården for lysestøbningen, da det krævede erfaring, præcision og god tid at lave lys.

Når der skulle støbes lys, blev

tællen skåret i terninger og smeltet i en lysegryde med varmt vand. Når tællen var smeltet, flød den ovenpå vandet og var klar til brug. Den første afsmeltede tælle var hvid og fin og blev anvendt til jule- og søndagslys. Den næste var gullig og blev brugt til dagliglys. Den sidste blev brugt til de lys, der skulle bruges til at arbejde ved. Af den sidste urene tælle blev der lavet nogle lange, men ganske tynde lys, der kaldtes tællepråse. Disse brugtes normalt under arbejde, og når man skulle færdes rundt i huset i mørke – for eksempel hvis man skulle ud og tisse. Pråsene blev derfor også kaldt "allemors pesselys".

Til Helligtrekongersaften den 5. januar blev der støbt et særligt tregreget lys, som kunne brænde med tre flammer. Ofte var der indstøbt lidt krudt dér, hvor lyset delte sig. Når flammen så nåede dertil, gav det et knald eller et sprut, som markerede, at julen nu var forbi.

Julelege

Indtil slutningen af 1800-tallet legede naboer, venner og bekendte i de såkaldte julestuer. Det var dog ikke alle lege, der var lige uskyldige. I legen om julebispen blev en person udnævnt til en julebisp. Han blev iført en hvid skjorte, og i munden havde han en pind med et lys i hver ende. Foran ham stod en spand med vand og en klud, som han kunne klaske i hovedet på dem, der ikke rettede sig efter bispens anvisninger.

Det var julebispens opgave at foretage "vielser" af unge par. Men vielserne gjaldt kun i et døgn. Det var også julebispen, der skulle sætte gang i alle de andre julelege og dermed holde gang i festen.

Peder Madsen Faxøes maleri *Julebisp* eller *Mand der agerer julebuk* fra ca. 1825. Nationalmuseet

Kalenderlyset

Traditionen med et lys forsynet med 24 mærker fra den 1. december til den 24. december, dukkede op i Danmark i 1930'erne. I starten var lysene hjemmelavede efter tysk forbillede, eller også blev de importeret fra Tyskland.

I bogen *Smaa Fester – glade Gæster* fra 1935 beskrives skikken med kalenderlyset:

En idé til Børnene er at dele et lille tykt Lys med 23 tynde, sorte Tuschcirkler, som man kan lægge Farver imellem, hvis man vil. Hver Aften lige fra d. 1. December brænder man så et Stykke ned – hele Tiden til den næste Streg. Den dag Lyset brænder ud, er det Jul – og Træet tændes.